

Fogalomtár

<http://www.geocities.com/allamszocializmus/>

Valamennyi fogalom rövidítés nélkül, teljes alakjában található meg. A rövidítéseket és feloldásukat ld. itt. A többtagú kifejezések közül azokat, amelyeknek második tagja önálló fogalomnak tekinthető, a második tag betűrendi helye szerint soroltam betűrendbe. Pl. az alkotmány szó alatt található a népköztársasági alkotmány; a címer alatt a Kossuth-címer, Rákosi-címer; a munkanélküliség alatt a rejtett (kapun belüli) munkanélküliség stb. Azok a többtagú kifejezések, ahol a második tag nem önálló fogalom, az első szó betűrendjében található a listán (Központi Bizottság, földigénylő bizottság nem a bizottság szó alatt található!).

A fogalmak magyarázata jelenleg még nem kész; bővülése folyamatosan zajlik – bár az utóbbi három évben nem sok minden változott... J

Legutolsó frissítés: 2008. december 28.

10 pont (14, 16 pont) – 1956 okt. 22-én az egyetemi hallgatók által megfogalmazott követelések

neve. Mivel különböző változatai is vannak, azokban a pontok száma nem egyezik meg. A követelések négy csoportja a következő volt: külpolitikai; belpolitikai; gazdasági-társadalmi; végül a nemzeti ünnepekkel és jelképekkel kapcsolatos pontok.

III/III csoportfőnökség – a Belügyminisztérium egyik szervezeti egysége, amely az állambiztonságot jelentő III. Főcsoportfőnökség részét képezte. A ~ foglalkozott a belső ellenség megfigyelésével és ellenőrzésével (a „belső reakció és szabotázs” elhárításával). A III. Főcsoportfőnökség 1962-ben jött létre a BM II. (Politikai Nyomozó) Főosztályából, amelyen belül a III/III elődje a II/5 osztály volt.

ágazati szerkezet – a gazdaság szektorainak részesedése a nemzeti termékből. Vizsgálják nemzetgazdasági szinten (mezőgazdaság, ipar és terciér szektor), valamint ezeken belül is (pl. iparon belül nehéz-, könnyű- és élelmiszeripar termelési értékének százalékos aránya)

agitáló brigádok – a kádári téeszésítés idején a parasztok meggyőzésére a falvakat járó propagandisták elnevezése. Első bevetésükre 1958 dec.-ben került sor, s 1961 elejéig feladatukat sikerrel teljesítették.

agrárrolló – közgazdasági fogalom, amely olyan cserearány-romlásra (lásd ott) utal, ami országon belül, az ipar javára és a mezőgazdaság kárára zajlik le (ugyanannyi mezőgazdasági termékért cserébe kevesebb iparcikket lehet kapni). Ha ez a folyamat éppen megindul, az agrárrolló „nyílik”, ha ezzel ellentétes folyamat zajlik, akkor pedig „zárul”.

aki nincs ellenünk, az velünk van – a kádárizmus egyik alapvető elve, mely megfordította az eredetileg Rákosi által megfogalmazott jelszó értelmét. Lényege: a puha diktatúra csak a rendszer ellen ténylegesen fellépőket tekinti potenciális ellenségnek, s a politikai rendőrség már nem az egész társadalmat ellenőrzi és tartja nyilván, hanem csak ezeket az elemeket.

aki nincs velünk, az ellenünk van – Rákosi Mátyás jelszava, amely kifejezte, hogy a diktatúra az egész társadalom feletti teljes kontrollt kívánja fenntartani és megköveteli mindenkitől a rendszerrel való azonosulást is. (Nem tapsolni életveszélyes.)

alapszervezet – a(z állam)párt, ill. az egységes ifjúsági szervezetek (DISZ, KISZ) legkisebb (helyi) alkotóeleme, amelynek még önálló vezetése van. Az ~ lehetett munkahelyi vagy lakóhelyi.

albérlet – eredeti jelentése szerint olyan bérlet, amit már szintén bérlőtől (a főbérlőtől) béreltek. Ha a bérletet több bérlő vette igénybe, társbérletnek nevezték. (Ez esetben külön szobák, de közös konyha és mellékhelyiség voltak a társbérlők használatában.)

Alkotás – a Magyar Művészeti Tanács folyóirata 1947-48-ban. Szerkesztője Kassák Lajos volt.

alkotmány – alaptörvény. Magyarország első kartális („írott”) ~-a az 1949-es népköztársasági ~ volt (1949.: XX. tv., 1949. aug. 18.). Ez lényegében a szovjet alkotmány fordítása volt. Több apró módosítása mellett két jelentős módosításáról beszélhetünk: az 1972.: I. tv. (1972. ápr. 19.) már sajátosan magyar jogszabály volt (kádári ~). A rendszerváltással elfogadott ún.

köztársasági ~ (1989.: XXXI. tv., 1989. okt. 17-20.) formailag szintén a korábbi szöveg módosítása volt, bár gyökeresen megújította azt. Az 1990-es választások utáni első nagy módosítást az 1990. évi XL. tv. hajtotta végre

alkotmányeszkü – köztisztviselők, közhivatalnokok esküje, amelyben vállalják, hogy az állam alaptörvényeinek megfelelően látják el feladatukat. A diktatúrában különös jelentősége volt az egyházi személyek ~-jének. Ezt a kisebb felekezetek lelkészei már 1948-tól megtették, a katolikus papok azonban csak 1951-től (majd a forradalom után 1959-től) voltak erre hajlandóak.

Alkotmányjogi Tanács – lényegében a mai Alkotmánybíróság elődjének számító szervezet a késő Kádár-korban. Az országgyűlés választotta a képviselők közül a tagjait. Felállítását az 1984.: I. tv. rendelte el. Az ~ érvényteleníthette az alkotmánnyal ellentétes rendelkezéseket (kivéve az országgyűlés, Elnöki Tanács és Legfelsőbb Bíróság döntéseit), de nem fordulhatott hozzá minden állampolgár, csak megyei vagy országos szervek vezetői

államforma – a politikai berendezkedés alapvető módja. Lehet monarchia (királyság, császárság, fejedelemség stb.) vagy köztársaság. Ezeket tovább lehet bontani aszerint, hogy demokratikus, autoriter vagy diktatórikus berendezkedés jellemzi (pl. alkotmányos vagy abszolút monarchia; parlamentáris vagy szocialista-/népköztársaság); továbbá egyéb szempontok alapján (pl. szövetségi köztársaság). Magyarország 1946-ig (király nélküli) királyság volt; az 1946.: I. tc. (1946. jan. 31.) az államformát köztársasággá változtatta. Az 1949-es alkotmány vezette be a népköztársaságot, amit az 1989-es alkotmánymódosítás ismét köztársaságra változtatott.

államfő – az állam élén álló személy, aki a főhatalmat gyakorolja. Államformától függően lehet király, kormányzó, (köztársasági) elnök vagy akár egy kollektív testület elnöke is. Magyarországon 1946-49 közt és 1989 óta köztársasági elnök az ~, 1949-89 közt az Elnöki Tanács (mint kollektív államfői testület) elnöke volt az ~. 1944-46 közt szerepét a Nemzeti Főtanács (lásd ott) töltötte be. Hazánk 1946 utáni államfőit ld. a Ki micsoda? részben.

Állami Egyházügyi Hivatal – minisztériumi ranggal felruházott országos hatáskörű szerv, amely a vallási és egyházi ügyekkel foglalkozott az államszocializmus idején. 1951-ben jött létre, az 1956-os forradalom után átmenetileg megszűnt. 1959-ben alakult újjá, s 1989-ben véglegesen megszüntették.

állami gazdaság – olyan mezőgazdasági cégforma, amely állami tulajdonban van. 1945-ben, a földosztás után jöttek létre az első ~-ok, melyeket 1948-49-től mint a „köztulajdon” letéteményesét, a rendszer kiemelten támogatott. (Ez azonban nem zárta ki azt, hogy a beszolgáltatás (lásd ott) terén ne kezeljék őket kulákként). 1989-ig fennmaradt a megkülönböztetés a tsz-ekkel szemben, mert a „szövetkezeti tulajdon” alacsonyabb fokúnak számított az államszocializmusban.

Állami Tervbizottság – az Új Gazdasági Mechanizmus (lásd ott) leállítása (1972) után, 1973. jún. 29-én létrejött szerv, amely a gazdaság újra centralizálását irányította.

Állami Tervhivatal – a tervgazdálkodás (lásd ott) bevezetése előtt, 1947. jún. 11-én felállított hivatal, melynek célja a tervek kidolgozása, gyakori felülvizsgálata és végrehajtásának ellenőrzése volt.

államminiszter – lényegében a mai tárca nélküli miniszterhez hasonló funkciót betöltő kormánytag, aki a valamely kiemelt területen politikai munkát végez, de nem vezet külön minisztériumot. 1944–53 közt és 1956–65 közt tevékenykedtek.

államosítás – állami tulajdonba vétel, a magántulajdon állami kisajátítása. Egyes esetekben az állami tulajdonba vételt megelőzte az állami használatba vétel, máskor nem. Az iparban 1948–49 közt lényegében teljesen megtörtént az ~ (de már 1945–46 fordulóján elkezdődött). 1952-ben a lakóingatlanokat is államosították. A mezőgazdaságban csak részleges ~ történt (állami gazdaságok), a földek zöme szövetkezeti használatba került (1958–61 közt), majd egy része szövetkezeti tulajdon lett (1967-től). Megtörtént az ~ az oktatásban, tudományban és a kultúrában is, lényegében 1948–49 folyamán.

állampárt – olyan párt, mely a pártállam (lásd ott) egyetlen (vagy domináns) politikai szervezete. Szorosan összefonódik az állammal, de azt saját irányítása alatt is tartja. Magyarországon 1948-56 között az MDP, 1956-1989 közt az MSZMP volt az állampárt.

államszerződés (osztrák) – 1955. máj. 15-én aláírt nemzetközi szerződés, amely lezárja Ausztria 1945 óta tartó négyhatalmi megszállását. Ausztria független, egyben katonailag semleges állammá válik. Ezzel a szovjet csapatok is távoznak az országból, s a magyar békeszerződés értelmében ekkor Magyarországról is ki kellene vonulniuk. Az egy nappal korábban megkötött Varsói Szerződés (lásd ott) révén azonban továbbra is maradnak szovjet csapatok hazánkban.

államszocializmus – a kommunista hatalmi-uralkodó helyzettel jellemezhető bő 40 éves periódus a magyar történelemben. A rendszer magát eleinte kizárólag kommunistának, később részben szocialistának nevezte. A demokratikus szocializmustól való megkülönböztetés miatt ezért ezt a négy évtizedet diktatórikus szocializmusnak, vagy ~-nak nevezzük. Utóbbi név utal arra is, hogy az állam és a párt ebben az időszakban összeolvadt egymással (lásd pártállam, állampárt).

Államvédelmi Hatóság – az önálló szervezetté váló politikai rendőrség hírhedt elnevezése. Jogelődje az Államvédelmi Osztály (lásd ott). Az ~ először a Belügyminisztériumon belül jött létre (BM ÁVH) 1948. szept.-ben, majd 1950. jan.-tól elvileg a Minisztertanács alá rendelt, önálló szerv lett, lényegében miniszteriális jogosultságokkal. 1953-ban ismét beolvadt a BM-be, de gyakorlatilag továbbra is önállóan tevékenykedett. Számos politikai koncepció per, törvénysértés fűződik nevéhez (elődszervezeteiéhez szintén). Az ötvenes évek terrorának fő megvalósítója az ~ volt.

Államvédelmi Osztály – a Magyar Államrendőrség politikai osztályának neve 1946. okt.-tól 1948. szept.-ig. Jogelődjei az államrendőrség Budapesti, ill. Vidéki Főkapitányságain működő Politikai Rendészeti Osztályok (lásd ott) voltak. Szinte kizárólag az MKP érdekeiért lépett fel és a politikai ellenfelekkel való leszámolás eszköze volt. Jogutóda a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága volt.

általános iskola – az alapfokú oktatást biztosító tanintézetek neve 1945 után. 8 osztályos képzést ad, szemben elődjével, a 4-6 osztályos elemi iskolákkal.

amnesztia – közkegyelem az elítéltek számára. Az ~ kihirdetésének joga az országgyűlés és az Elnöki Tanács kezében volt. Több típusát különböztethetjük meg. Létezik részleges és általános ~, politikai és köztörvényes ~, illetve egyes bűncselekményekre is korlátozódhat (pl. a tiltott határátlépésre vonatkozó 1957-es „hazatérési ~”). Fontosabb ~-k korszakunkban: 1953 júl.-ban a két évnél rövidebb időre elítélt (köztörvényes) elítéltek ~-ja (1953. évi 11. tvr.); 1959 ápr.-ban és 1960 ápr.-ban az 1956-os elítéltek kaptak részleges ~-t (1959. évi 12. tvr., 1960. évi 10. tvr.), majd az 1963. évi 4. tvr. általános ~-t hirdetett. Ennek ellenére a fegyveres felkelőkre ez nem vonatkozott; ők csak a „felszabadulás” (lásd ott) 25. évfordulója alkalmából kiadott 1970. évi 7. tvr. értelmében kaptak ~-t.

antiszemitizmus – zsidóellenesség. 1945. elejétől az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendeletekben számolta fel a zsidók jogait korlátozó régi szabályozást és a holokauszt túlélőinek erkölcsi elégtételt adott. A magyar társadalom ~-a jelentősen csökkent, bár a 40-es évek végén még előfordultak helyi atrocitások a zsidókkal szemben. 1949. után azonban a társadalmi ellentétek felszínre kerülését nem is engedték felszínre kerülni. Az MKP és MDP vezetésében jelentős arányt képviseltek a zsidók, amely fokozhatta volna az ~-t. Meglepő módon azonban szovjet példára épp ez a jórészt zsidó származású vezetés indított zsidóellenes kampányt 1953 elején. Sztálin halála után az új szovjet vezetés egyik követelése volt, hogy a „magyar származású” vezetők arányát növelni kell. Az 1956-os forradalom idején antiszemita jelenségekre csak elszórtan került sor és a hazai ~ ezután a rendszerváltásig meg is szűnt (felszín alatt maradt)

ár- és bérrendezés – kampányszerűen ismétlődő jelenség az államszocializmus idején

aranycsapat – az 50-es évek magyar labdarúgó siker csapatának közismert neve. Az elnevezés az 1952-es helsinki olimpián szerzett aranyéremre utal. 1953. nov. 25-én Londonban először győzött idegen válogatott Anglia ellen brit pályán (ez volt az emlékezetes 6:3, az „évszázad mérkőzése”). Az 1954-es vb-n szintén döntőbe jutott válogatott azonban 3:2 arányú vereséget szenvedett az NSZK-tól. Ezután Budapesten utcai zavargásokra került sor; a tömeg szerint a pártvezetés „eladta” a meccset. A csapat tagjai számos privilégiummal rendelkeztek. 1956-ban anyagi okok miatt nem vettek részt az olimpián, de a csapat több tagja a forradalom után elhagyta az országot

arányosítás – az FKGP 1946-os törekvése, amelynek célja, hogy a közigazgatási (főispáni, alispáni, polgármesteri posztok stb. terén) és rendőrségi szervek vezetői közt a pártok nemzetgyűlési választási eredményeik arányában részesüljenek. Elsősorban Nagy Ferenc támogatta az ~-t miniszterelnöksége alatt. Ez volt az egyik oka, hogy az MKP megkezdte a hírhedt szálamitaktikát.

aranytojáást tojó tyúk – Rákosi Mátyás egyik „tanmeséje”, amely szerint a lakosságnak el kell viselnie a nélkülözéseket annak érdekében, hogy a szocializmus felépülése gyorsabban történjen meg. („Nem szabad levágni az aranytojáást tojó tyúkot.”)

árrendszer

Athenaeum

átlagbér-szabályozás – az új gazdasági mechanizmus (lásd ott) egyik eleme, amelynek értelmében a vállalatok az alkalmazottak fizetésének átlaga alapján fizettek adót. Ennek következtében alakult ki a kapun belüli munkanélküliség (lásd: vattaember).

autoriter – tekintélyelvű.

autoriter rendszer – a demokratikus és a diktatórikus berendezkedés közötti átmeneti berendezkedés, amelyben általában egy „erős kezű” vezető befolyása érvényesül

bajtárs

Baloldali Blokk –

barátsági és kölcsönös segítségnyújtási egyezmény (együttműködési??)

batyuzás

beadás lásd: beszolgáltatás

beat

béke-előkészítés

békekonferencia

békekölcsön

békepapi mozgalom

békés átmenet

békés egymás mellett élés

béketábor

Beneš-dekrétumok

bér- és jövedelem-szabályozás

beruházási ráta (felhalmozási hányad)

Beszélő

beszolgáltatás

betanított munkás

B-lista

Brezsnyev-doktrína

büdzsé lásd: költségvetés

büntető törvénykönyv

cenzus

címer (Kossuth, Rákosi, Kádár, népköztársasági)

cionista per

családi pótlék

csapatkivonás (szovjet)

csatlós országok

csecsemőhalandóság

Csemegi kódex

csendőrség

cserearány-romlás

Csillag

Csizma tér

Datis nuperrime

decentralizálás

deficit (külkereskedelmi)

demokratikus ellenzék

depolitizálás

deportálás

desztalinizáció

diktátor

dinamizálási program 1985

disszidálás

dogmatisták

Dolgozó Ifjúság Szövetsége

Dolgozók Egységfrontja

dolgozók iskolája

dotálás, dotáció

dunai vízlépcső

egalitarizmus

egyéni választókörizet

egyesülési kongresszus

Egyesült Nemzetek Szervezete

egyházpolitikai alapelvek

egypártrendszer

eladósodás

Élet és Jövő (később lásd: Reformátusok Lapja)

életszínvonal

ellenforradalom

élmunkás lásd: sztahanovista

Elnöki Tanács

első titkár ld. főtitkár

elszámoltatási bizottság

elvtárs

emberarcú szocializmus 1968

eocénprogram

esélyegyenlőség

esti oktatás / képzés / tagozat

Európai Iskola

falurombolás

fegyverszünet

fehérgalléros

feketevágás

felhalmozási hányad/ráta lásd: beruházási ráta

felnevelés

felsőbíróság

felszabadulás

feltartóztatás (containment)

finlandizálás

fix / rögzített árak lásd: árrendszer

foglalkozás-szerkezet

fogyasztási és értékesítési szövetkezet

fogyasztói társadalom

fordított „hideg napok”

fordulat éve – hagyományosan az 1948-as évet jelentette, amikor a „szocialista fordulat” végbement Magyarországon. Ma már inkább a fordulat éveiről beszélünk (1947–49), amikor a kommunista diktatúra politikai és gazdasági struktúrája (pártállam, egypártrendszer, tervgazdálkodás) kiépült hazánkban

Forgószél-hadművelet –

Forint – 1946. aug. 1-jén bevezetett új pénznem. A teljesen elértéktelenedett pengőt váltotta fel. Értékálló, de nem konvertibilis fizetőeszköz volt. Stabilitását az árualap (aratás utáni gabonakészlet), a nyilasok által elhurcolt aranykészlet visszakapása, a mesterséges pénzszűke, az agrárolló kinyitása és – a bérek alacsony értéken tartása révén – a fogyasztás visszafogása biztosította

forradalmi bizottság

Fórum

főkegyúri jog

földet vissza nem adunk!

földigénylő bizottság

földműves-szövetkezet

földosztás

földosztó bizottság

földreform

főbérlet lásd: albérlet

főtitkár (első titkár)

Franklin

fridzsider-szocializmus

Fultoni beszéd

funkcionárius (párt~)

fuszítás ld. maszekolás

Gazdasági Főtanács

gazdasági mechanizmus reformja ld. új gazdasági mechanizmus

gazdasági munkaközösség, vállalati ~ (gmk, vgmk)

gebínesek (szabadkasszások)

General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

gépállomás

GNP, GDP

Gulag

gulyáskommunizmus

Gyáriparosok Országos Szövetsége

gyártmányszakosodás a KGST-ben

gyermekgondozási díj (gyed)

gyermekgondozási segély (gyes)

gyorsított bünvádi eljárás

hadsereg-fejlesztés

Haladás

Hálózat lásd: Szabad Kezdeményezések Hálózata

Hangya

hároméves terv I. II.

hatalmi ágak szétválasztása

hátralékos

Hazafias Népfrent lásd: Népfrent

hazai kommunisták

háztáji gazdaság

hektár

helyhatóság

hercegprímás

Hetes Bizottság

hiánygazdaság

hidegháború

hitoktatás, hittan (kötelező, fakultatív)

hódmezővásárhelyi iskola

hóhértörvény

hold

homogenizálási program (csehszlovák)

homogenizálási program (román) lásd: falurombolás

Honvédelmi Bizottság

Husadik Század

Hűség Háza

Hüvelyk Matyi

Ideiglenes Intéző Bizottság

Ideiglenes Központi Bizottság

Ideiglenes Nemzetgyűlés

Ideiglenes Nemzeti Kormány

ideológia

Ifjú Gárda

igazolóbizottság

imperialisták

infláció

informátor

infrastruktúra

internacionalizmus

internálás

internálótábor

interpelláció

ipari tanuló

iparigazgatóságok

iparszerű mezőgazdaság

Irodalmi Újság

Írószövetség

iskolák államosítása

ítélőtábla

ius murmurandi lásd: morgás joga

izgatás (rsz.-ellenes)

járásbíróság

jegyrendszer

jóvátétel

júniusi (párt)határozatok

Jurcsek-rendszer

jus murmurandi lásd: morgás joga

kádárizmus

Kádár-rendszer

káder

káderfelelős

káderkiválasztás hármas elve

káderpolitika

kantonális állam

kapun belüli munkanélküliség lásd: vattaember

karhatalmisták

kártalanítás

kartárs

kartoték-rendszer

Katolikus Legényegyletek ...

Katonai Bizottság

Katonapolitikai Osztály (HM)

kékcédulás választás

keményvonalasok lásd: dogmatisták

kétfrontos harc

kétszintű bankrendszer

kettős árfolyam (forinté)

kettős jelölés

Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!

Kiadói Főigazgatóság

kijárási tilalom

Kis Újság

Kisdobos

kisdobos

kisebbségvédelem

kisiparos

kiskereskedő

kisnyilas

kispolgár

kispolgáriság

kisvállalat

kitelepítés (politikai) (cs-i m., mo-i nm.)

klerikális reakció

klérus

kollektív bűnösség

kollektivizálás

Kominform

kommunista szombat

konceptió per

kongresszus (pártkongresszus) MKP III., MDP I., II., III., MSZMP VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIII.

kongrua: lelkeszi illetmény

konszolidáció

konvertibilitás

kormány

kormányfő

Kortárs

Kossuth címer lásd: címer

Kossuth-díj

Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa

költségvetés

kötött terménygazdálkodás lásd: Jurcsek-rendszer

közellátási büntett

középiskola

közhasznú munka

közkegyelem lásd: amnesztia

Központi Bizottság

Központi Munkástanács (Nagy-Budapesti)

Központi Vezetőség

köztársaság-ellenes összeküvés

köztársasági elnök

kriptokommunista

kulák

kuláklista

kultúrharc

Kúria

Külügyminiszterek Tanácsa

K-vonal

lajstromos választás lásd: választójog

lakosságcsere-egyezmény

laksűrűség

látszatkoalíció

Legfelsőbb Bíróság

Legfőbb Ügyész

legutolsó csatlós

legvidámabb barakk

levelező oktatás / képzés / tagozat

Lex Sulyok

lincselés

listás választás lásd: választójog

Magyar Állami Népi Együttes

Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szervezete (MEFESZ)

Magyar Értelmisség Forradalmi Tanácsa

Magyar Forradalmi Honvéd Karhatalom

Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ)

magyar kérdés

Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ)

Magyar Művészeti Tanács

Magyar Nemzet

Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP)

Magyar Természettudományi Akadémia

Magyar Testvéri Közösség

Magyar Tudományos Akadémia (MTA)

Magyar Újságírók Szövetsége

Magyar Úttörőszövetség

Magyar-Amerikai Olajipari Rt. (MAORT)

Magyarok

málenkij robot

mandátum lásd: választójog

Maniu-gárdisták

Márciusban újra kezdjük! (MUK)

Marshall-terv

marxizmus-leninizmus

második gazdaság

maszekolás (fusizás)

materializmus (dialektikus és történelmi)

megszabadulás – a lásd: „felszabadulás” helyett újabban használt fogalom

megyei bíróság

megyei jogú város

mezőgazdaság-fejlesztési járulék

Minisztertanács lásd: kormány

Molotov-koktél

morgás joga (ius murmurandi)

moszkovita

mozgalmi dal

munkaegység

munkanélküliség (kapun belüli /rejtett ~ is!)

Munkára, harcra kész! (MHK)

munkásellenzék

munkásigazgató

Munkásököl, vasököl, oda sújt ahova köll!

Munkásőrség

munkástanácsok (üzemi, Központi, Országos)

munkatábor

munkaverseny

művelődési ház

művelődéspolitikai alapelvek

Művelt Nép

művi vetélés lásd: abortusz

M-vonal

Nagy Imre-vonal

nagykoalíció

négyes fogat

négyszázas lista

nemzetgyűlés

nemzeti bizottság

nemzeti demokratikus mozgalom

Nemzeti Főtanács

nemzeti jövedelem

nemzeti tanács (1956)

Nemzetiségi Statutum (Románia)

Nemzetközi Valutalap (International Monetary Fund, IMF)

Nemzetőrség

neosztálinisták

népbíróság

Népfront (MNFF, MFNF, HNF)

népfrontbizottság

Népgazdasági Tanács

néphadsereg

népház

népi demokrácia

népi írók

Népi Kollégiumok Országos Szövetsége

népi-nemzeti ellenzék

népiskola

népköztársaság

Népművelési Intézet

néprajzi határok (nyelvi határok)

Népsport

Népstadion

Népszava

népszuverenitás

népügyészség

nivellálás

nómenklatúra

norma

normarendezés

nyereségelvonás

nyereségrészesedés

nyugdíj

olajár-robbanás

Olcsó Könyvtár

optáns

Opus pacis (Országos Béketanács Katolikus Bizottsága)

Országos Köznevelési Tanács

országos lista lásd: választójog

Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE)

Országos Munkástanács

Országos Tervhivatal (OT, OTH)

országgyűlés

osztályellenség

osztályharc

osztatlan oktatás (és osztott)

Öreg, „az Öreg”

ötéves terv (I. II.(1,2) III. IV. V. VI. VII.)

ötös fogat

padlássöprés

Pajtás

pajtás

pangás, magyar pangás

paraszti birtok

Parasztszövetség

parlament (országgyűlés, nemzetgyűlés)

parlamentáris demokrácia

pártállam

pártfőiskola

párt-privilegiumok

párttitkár

passzív rezisztencia

pengő

pesti srácok

petíciós per

Petőfi Kör

piacgazdaság

pluralizmus (többpártorsz./sokszínűség)

Pócspetri-ügy

polgári iskola

polgári tábor

Politikai Bizottság (párt; INGY)

Politikai Rendészeti Osztály

politruk (politikai tiszt)

posztnagybányai iskola

pozsonyi hídfő

prágai tavasz

pragmatizmus

prémiumos választójog lásd: választójog

pretoriánus gárda

pufajkások lásd: karhatalmisták

puha diktatúra

Rajk-per

Rákosi címer lásd: címer

Ratkó-korszak

reakció(s)

reálbér

reáljövedelem

recentralizálás

Reformátusok Lapja (eredetileg lásd: Élet és Jövő)

reformértelmiség

reformkommunista

reformkörök

rehabilitálás

rekvirálás (szovjet kat.; „zabralás”)

rendőrség

rendpárt (konzervatív, új)

rendszerváltozás

restauráció

részes művelési rendszer

reszlovakizáció

resztalinizáció

részvények

Révai

revízió (etnikai és teljes)

revizionizmus, jobboldali elhajlás

segédmunkás

semlegesség

sortűzek

sovinizmus

stabilizáció (pénzügyi)

statárium

svábkérdés

Szabad Európa Rádió

Szabad Föld Téli Esték

Szabad Ifjúság

Szabad Kezdeményezések Hálózata

Szabad Kossuth Rádió

Szabad Nép

Szabad Nép félóra

Szabad Szó

szabadár lásd: árrendszer

szabadkasszások lásd: gebinesek

szakegyetem

szakérettségi

szakmunkás

szakmunkásképző

szakszervezet

Szakszervezetek Országos Tanácsa

szaktárs

szalámitaktika

szegedi kézfogó

személyi jövedelemadó

személyi kultusz

Szépirodalmi Kiadó

Szakra

SzKP XX. kongresszusa

SzKP XXII. kongresszusa

szociáldemokrata perek

szocialista realizmus

szocialista szektor

szolgáltató / tercier szektor

szovjet tanácsadók

szovjetizálás

szövetkezetesítés lásd: kollektivizálás

Szövetséges Ellenőrző Bizottság

sztahanovista

szubvencionálás lásd: dotálás

szuezi válság

tábornokper

tagosítás

tagrevízió

Tájékoztató Iroda lásd: Kominform

Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE)

tanács (városi, járási, kerületi, megyei)

tanácselnök

tanácsrendszer

tanárképző

tankönyv-revízió

tanonc (képzés)

tanterv

táppénz

társadalmi szertartás

társadalombiztosítás

társadalombiztosítási járulék

társbérlet lásd: albérlet

társutas

technikum

teljesítménybér

termelékenység

termelési regény

termelőszövetkezet(i csoport)

terméshozam

terrorrendszer

területi autonómia

tervgazdálkodás, tervgazdaság

Tervgazdálkodási Tanács

tervkölcsön

tervmutató

tervutasítás

tiszti eskü

Titkárság

totális állam

totalitarizmus

többpártrendszer

tömegdal lásd: mozgalmi dal (?)

törvényerejű rendelet

törvényhatóság

törvényszék

trojka

Truman-elv

Truman-mozdony

Tudományos Ismeretterjesztő Társ.

tudományos minősítés

Új Ember

új gazdasági mechanizmus

Új Hang

Új Idők

Új Magyar Kiadó

Újhold

újjaépítés

univerzitas

úri birtok

úri Magyarország

úttörő

ünnepnapok

üzemi bizottság

vadsztrájk

Vajdaság

Válasz

választójog (prémiumos ~ is)

vállalati tanács

Vallásfelekezeti Alap

Valóság

válság

válság begyűrzése

Valutaalap ® Nemzetközi Valutalap

valutakeret

vándormadarak – azon munkások pejoratív elnevezése, akik az ötvenes évek első felében a tilalmak ellenére otthagyták eredeti munkahelyüket („önkéntesen kiléptek”) és új alkalmazásba léptek. (Ez elvileg bűncselekmény volt, de a munkakerőhiány miatt a vállalatok nem firtatták új munkásaik előéletét

Varsói Szerződés – a szovjet blokk államainak katonai szövetsége. 1955 májusában alakult meg Varsóban. Vezetője mindig szovjet tábornok volt. Megalakulása biztosította a szovjet csapatok további magyarországi tartózkodását, ami az Ausztriával előző napon megkötött államszerződés (lásd ott) után nem lett volna lehetséges. A szervezet alapszabálya szerint egyenjogú államok védelmi szövetsége, valójában azonban szovjet hegemonia alatt állt és támadó hadműveletekre is készült

vas és acél országa – Rákosi Mátyás vágyálma szerint ez lett volna Magyarország. Ennek érdekében óriási nehézipari beruházások valósultak meg, holott hazánkban sem kokszolható szén, sem jó minőségű vasérc nem volt. Mindez függővé tette az országot a (szovjet) importtól, ráadásul az erőltetett iparosítás torzzá tette a gazdaság szerkezetét. Mindennek keretében ráadásul elavult technológiájú gyárakat építettek, amelyek termékei a világpiacon drágák, rossz minőségűek és/vagy eladhatatlanok voltak

vattaember – az átlagbér-szabályozás (lásd ott) rendszerében a vállalatok abban voltak

érdekeltek, hogy minél több alacsony fizetésű munkást (~t) alkalmazzanak. Ezzel alakult ki a kapun belüli munkanélküliség, amely meggátolta a valódi munkanélküliség kialakulását is

vb-titkár

végrehajtó bizottság (vb)

vegyes tulajdonú irányított piacgazdaság

vegyes vállalat

versenyár

Világ

Világbank (World Bank) – hivatalos nevén International Bank of Reconstruction and Development (IBRD), Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank. 1944-ben alakult a Bretton Woods-i értekezlet után...

világnézet

vízumkényszer

zabrálás lásd: rekvirálás

zárt állomány